

У подружніх стосунках варто було б повністю виключити модель зв'язку, яка базується на домінуванні й підпорядкуванні. Зате стосовно дітей патогенними є не тільки розбиті сім'ї чи сім'ї, в яких з'являється алкоголізм, наркоманія або насильство. Патогенними є також ті сімейні середовища, в яких батьки не усвідомлюють, що основним способом любити дітей є піклування про правильні й теплі взаємостосунки подружжя, а другим способом є відповідне виховання.

Варто пам'ятати, що незважаючи на безліч незалежних від нас передумов, ми все-таки маємо істотний вплив на ситуацію й атмосферу, пануючу в нашій сім'ї, про яку ми повинні свідомо піклуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Adamski F., Dokąd zmierzasz rodzinę? // Wychowawca. — 2002. — № 12.
2. Cierpka A., Systemowe rozumienie funkcjonowania rodziny / Z zagadnień współczesnej psychologii wychowawczej, red. A.Jurkowski, PAN, 2003.
3. Czapiński J. Społeczne koszty transformacji // Czasopismo Psychologiczne. — 1998. — № 1–2.
4. Murawski K. Rodzina i odnowa cywilizacyjna w Polsce // Przegląd Powszechny. — 1999. — № 12.
5. Ostrowska K. Opinie dzieci i młodzieży o własnej rodzinie // Problemy Opiekuńczo Wychowawcze. — 1998.
6. Romanowska-Tołłoczko A., Poradnictwo wychowawcze w dobie przemian edukacyjnych, [w]: Kształcenie i wychowanie w zreformowanej szkole, (red) J.Jonkisz, M.Lewandowski, AWF Wrocław, 2001.
7. Tyrfan B., Potrzeby i zagrożenia rodzin w Polsce w okresie transformacji // Problemy Rodziny. — 1997. — № 1–2.
8. Tyrfan B., Kobieta polska w rodzinie, Problemy Rodziny, Nr 2, 2000.
9. Sitarczyk M., Postawy rodzicielskie w percepcji dwóch pokoleń — podobieństwa i różnice, Problemy Rodziny. — 2004. — № 6.
10. Śnieżyński M., Refleksje o polskiej rodzinie // Wychowawca. — 1998. — № 7–8.

Ірина ДАЦЕНКО

ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ “ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ” В ШКОЛАХ ПОЛЬЩІ

У статті зосереджено увагу на польському досвіді і проблемах підготовки молоді до життя в сім'ї. Проаналізовано стан просімейного виховання і розвитку педагогічної теорії на матеріалах сучасності, основні шляхи, якими сьогодні йде Польща до створення міцної сім'ї і забезпечення дотримання моральних засад у суспільстві. Представлено вимоги до вчителів, які проводять заняття з предмета “Виховання до життя в сім'ї”.

Модернізація і шкільні реформи, орієнтовані на XXI ст., в усіх країнах світу ставлять перед дослідниками в галузі морального виховання злободенні проблеми, актуалізують дослідження взаємовпливу педагогічних процесів у загальноосвітньому вимірі. Нині актуальність педагогічних досліджень, пов'язаних із дотриманням норм моралі в сім'ї і поза нею, зростає і в Україні, і за кордоном. Соціокультурні і соціологічні зміни в умовах сучасного суспільного життя вимагають пошуку нових підходів і нових адекватних часові практичних методик морально-сексуальної освіти школярів, яка полягає насамперед у підготовці учнів до виконання ролей, пов'язаних зі статтю; у формуванні в дітей здатності досягти оптимально узгодженої взаємодії з особами протилежної статі у різних життєвих ситуаціях; у прищепленні вихованцям школи вміння адекватно репрезентувати себе як представника певної статі і самореалізуватись у ролі рівноправного члена сімейної спільноти незалежно від статевої приналежності.

За таких умов вивчення зарубіжного шкільного педагогічного досвіду повинно служити формуванню відкритого педагогічного мислення, коли буде засвоюватись все доцільне, що накопичене в галузі морального, просімейного виховання за кордоном. Звернення до педагогічних реформ Польщі сприяє подоланню існуючого розриву між вітчизняною системою освіти і світовими тенденціями в проведенні необхідних освітніх реформ і запозиченні найбільш цінних ідей досвіду в перетворенні української школи. Пріоритетним стає напрямок пошуку позитивних елементів, можливості розумного впровадження їх у діяльність української школи.

Отже, *мета статті* — здійснити спробу проаналізувати досвід і проблеми підготовки молоді до життя в сім'ї в школах Польщі. Аналіз стану просімейного виховання і розвитку педагогічної теорії на матеріалах сучасності дозволяє проаналізувати ті шляхи, якими сьогодні йде ця країна до створення міцної сім'ї і забезпечення дотримання моральних засад у суспільстві.

У квітні 1998 р. міністр народної освіти і спорту Польщі видав розпорядження щодо запровадження в шкільному навчанні предмета про знання сексуального життя людини, а також програмний зміст занять. Державним документом, що зобов'язує впровадження занять виховання до життя в сім'ї, є “Закон про планування сім'ї, охорону людського плоду і умови допуску переривання вагітності” [4].

Відповідно до розпоряджень Міністерства народної освіти і спорту (далі – МЕНіС) предмет “Підготовка молоді до життя в сім'ї” викладається в останніх двох класах базової школи, гімназіях, школах понадгімназійних. Для кожного класу передбачено 14 годин у рік. Право вибору програм і підручників надається учителям. Учні не зобов'язані брати участь у заняттях. Якщо учень неповнолітній, за нього вирішують батьки, а якщо повнолітній, то рішення він приймає сам.

Аналізи, проведені в 2000 р. за дорученням МЕНіС, показали, що директори шкіл часто мають труднощі із впровадженням вказаного предмета. Найбільшими проблемами для них є: по-перше, відсутність учителів, підготовлених до проведення занять; по-друге, відсутність згоди батьків на проведення занять з їх дітьми; по-третє, нестача коштів на оплату праці вчителя цього предмета.

Як відомо, впровадження нових освітніх технологій, реорганізація структури освіти, її змісту ставить перед працівниками освіти, педагогічними колективами нові вимоги, а часто змінювані положення законів створюють додаткові труднощі в адаптації керівників шкіл і педагогів до нововведень.

Деяких змін зазнали й умови реалізації навчальних занять з “Виховання до життя в сім'ї”. В розпорядженні МЕНіС від 19 липня 2002 р. мова йде про те, що зазнають змін деякі пункти, які стосуються цього предмета:

1. Параграф 6, що стосується кваліфікації вчителів, які проводять уроки.
2. Параграф 7 ст. 1, що обумовлює навчання і вдосконалення вчителів як завдання інститутів удосконалення вчителів.
3. Параграф 7 ст. 2 говорить, що координування освітньої підготовки і вдосконалення кваліфікації вчителів, у тому числі навчальних програм курсової підготовки вчителів, проводить Методичний центр психологічно-педагогічної допомоги у Варшаві[4].

Рішення про необхідність посади консультанта предмета “Виховання до життя в сім'ї” приймає директор інституту вдосконалення вчителів.

З 1 вересня 2002 р. участь учнів у заняттях не записується в таблиць успішності і свідоцтво про закінчення школи.

Учитель, який викладає “Виховання до життя в сім'ї”, згідно з новими нормативними документами, повинен мати відповідну кваліфікацію, що охоплює знання з багатьох галузей. Ця вимога зафіксована в розпорядженні МЕНіС від 10 вересня 2002 р. В ньому також визначено школи і випадки, коли можна залучати вчителів, які не мають вищої освіти чи закінченого закладу педагогічної освіти.

Однак до особи вчителя висуваються певні вимоги: він повинен добре знати не лише зміст предмета, а й методику його викладання; користуватися авторитетом, мати довіру в учнів. Саме ці два аспекти — довіра і професійність є джерелом успіху навчально-виховної роботи. Щоб уникнути труднощів у роботі з учнями на заняттях з “Виховання до життя в сім'ї”, педагоги мають дотримуватися певних правил. Вчитель повинен:

- відповідно до своєї статі розуміти потреби учнів різної статі, вміти налагоджувати контакт з молоддю, репрезентувати високий рівень особистої культури;
- мати високий рівень педагогічної підготовки;
- пропорційно добирати матеріал з урахуванням біологічних, психологічних і суспільних аспектів сексуального життя людини;
- ознайомитися з колективом дітей і батьків, їх сподіваннями і пропозиціями;

- дібрати такі методи і форми занять, щоб активізувати навчальну діяльність учнів, сформулювати пізнавальний інтерес.

Педагоги мають право не приховувати власних поглядів, але не повинні бути критичними стосовно інших моральних вартостей (наприклад, релігійних), осуджувати тих, хто має інші погляди і живе відповідно до них.

Програми для шкіл рекомендують у роботі з учнями 13–16 років порушувати проблеми венеричних хвороб, безпліддя, абортів, ознайомлювати із засобами контрацепції та ін. Із молоддю 16–18 років спеціалісти радять порушувати такі питання: фізична і психічна відмінність статей, суспільна роль чоловіків і жінок та її різниця, будова і функції статевих органів жінок і чоловіків, статево дозрівання – фізичні та психічні зміни, вагітність та її проблеми, контрацепція, статеві хвороби, сексуальні збочення. Але, як показує практика, сексуальне виховання і на виховних годинах, і на заняттях інших предметів залишається поза увагою педагогів або розглядається поверхнево.

Як відомо, одним із найважливіших чинників успіху проведення занять є добре підготовлена дидактична база, до якої належать підручники для учнів, програми і посібники для вчителів, дидактичний та ілюстративний матеріал: фільми, світлини, плакати, фоліограми. Треба зазначити, що частина підручників, допущених до використання на заняттях з “Виховання до життя в сім’ї”, написані авторами, які пропагують католицьку версію виховання до життя в сім’ї та подають інформацію фрагментарно і тенденційно. Автори таких видань пропонують власну версію сексуального виховання для поширення і поглиблення релігійного виховання, а не для підготовки підлітків до вирішення власних проблем статевого життя в сучасному світі.

Вивчивши документи, пов’язані із запровадженням курсу „Виховання до життя в сім’ї”, можна зробити висновок, що залишилися поза увагою суспільства підлітки та молодь з певними вадами розвитку, які однак мають такі ж самі потреби і сподівання. На жаль, не передбачено даний предмет для спеціальних шкіл, будинків-інтернатів.

Інспектори, що відповідають за зовнішній моніторинг якості роботи школи, проводять дослідження, метою яких є оцінка відповідності реалізації навчальних занять з предмета “Виховання до життя в сім’ї” нормативним документам. Під час аналізу роботи шкіл, зокрема, вивчаються певні ключові питання.

1. Чи спосіб запровадження занять відповідає розпорядженню МЕНіС?
 - Чи вчителі мають відповідну кваліфікацію?
 - Які програми реалізуються?
 - Які підручники та інші методичні посібники використовуються для реалізації мети, завдань і змісту занять?
 - Чи програмний зміст навчальних занять становить єдність з іншою виховною і профілактичною роботою школи?
2. Чи реалізуються в школах програми, що передбачають проблематику профілактики ВІЛ-інфекції та СНІДу?

Аналіз результатів досліджень у Вармінсько-Мазурському окрузі, одному з навчальних округів Польщі, дав змогу зробити висновки про такі досягнення і недоліки в роботі шкіл при викладанні предмета “Виховання до життя в сім’ї”:

- не всі вчителі, які проводять навчальні заняття, мають відповідну кваліфікацію;
- у більшості шкіл вчителі реалізують навчальні програми, затверджені МЕНіС;
- половина podstawових шкіл і третина гімназій використовують підручники, що пропонуються; деякі вчителі вибірково роблять ксерокопії окремих сторінок підручників, щоб використати їх на заняттях;
- дидактичні засоби, що використовують вчителі на уроках, допущені МЕНіС;
- не всі директори шкіл організували обов’язкові зустрічі вчителів з батьками для обговорення програми і методів занять перед початком вивчення предмета;
- в усіх школах мета і завдання шкільної виховної програми і програми профілактики переплітаються із програмним змістом навчальних занять;
- помітна велика різнобічність шкільних засобів стимулювання, зацікавлення учнів в галузі знань про життя і сім’ю;

– третина podstawових шкіл, всі гімназій і та понадгімназійні школи передбачили тематику профілактики СНІДу в реалізованих програмах навчальних занять з предмета [8].

Важливе місце в організації вивчення “Виховання до життя в сім’ї” займає питання фінансування. Навчальні заклади не мають жодного додаткового резерву грошей на заняття з цього предмета. Якщо вчасно їх внести в навчальний план і план роботи школи, то вони будуть передбачені при складанні бюджету освіти на наступний рік. Оскільки школа зобов’язана реалізовувати програму навчальних занять з “Виховання до життя в сім’ї”, оплата праці вчителів цього предмета є частиною витрат кожної даної школи. (Розпорядження міністра народної освіти і спорту від 16 грудня 1999 р. щодо принципів поділу освітньої частини загальної програми для одиниць територіального самоврядування).

Недопустимим є відсутність вчителя на зборах під час презентації і програми занять, заповнення заяви батьками в домашніх умовах, хоч інколи такі випадки відбуваються в окремих школах.

Оцінювання ефективності навчання дає змогу відчутти реальні зміни, які відбулись у знаннях, позиціях, ставленнях, уміннях і навичках учнів. Його здійснюють за допомогою анонімного й конфіденційного анкетування за спеціальною процедурою “до” і “після”. Цей вид оцінювання є класичним для програм, метою яких є зміна поведінки учнів. Воно дає можливість оцінити ефективність програми та ефективність роботи вчителя.

Як зазначено вище, діючі програми з “Виховання до життя в сім’ї” для всіх навчальних закладів затверджені МЕНіС. Це означає, що вони відповідають основній програмі. Вчитель може, звичайно, проводити заняття за власною авторською програмою, але в такому разі повинен підтвердити її відповідність міністерській програмі.

Підсумовуючи, треба визнати, що результати досліджень, вказані нами, презентують більший обсяг позитивної діагностики і меншою мірою передбачається негативна оцінка.

У контексті впровадження інноваційних змін, а такими є питання виховання в школі до життя в сім’ї, більша увага приділялася нами значенню позитивних результатів, оскільки вони є підставою планування творчих і прогресивних дій. Звичайно, багато досліджуваних сфер навчання і виховання молоді людини мають характер дисфункційний, що ускладнює особистий розвиток.

Аналізуючи негативну діагностику досліджень, можемо спостерігати, що представляють її багато спеціалістів: криміналісти – про стан злочинності; суспільні психологи – про якість міжособистісних стосунків; педагоги – про небезпеку агресії, вживання алкоголю, наркотиків; клінічні психологи і психіатри – про вади психічного здоров’я дітей і молоді, а особливо про вади у емоційній сфері. Вважаємо, що в цьому контексті консультанти прородинного виховання могли б виконувати інтегральну функцію, різні форми пропаганди і профілактики та передусім виховання через вдосконалення всієї системи навчання і перепідготовки вчителів, які викладають навчальний предмет “Виховання до життя в сім’ї”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dzu. Z 2002 r. № 155, poz. 1288
2. Laskowski Jerzy. Na drodze do dobrej szkoły, [w:] red. K.Pačławska. — “Tradycja i wyzwania, Edukacja i niepodległość”. — Kraków, 1998
3. Lewandowski M. (red) Edukacja jutra. – Wrocław, 2003. – 398 s.
4. Ministerstwo Edukacji Narodowej o wychowaniu do życia w rodzinie. – “Biblioteczka reformy”. — Warszawa, 2001. – 120 s.
5. Ostrowska Krystyna. Ryś Maria (red.). Przygotowanie do życia w rodzinie, cz. 1. – Warszawa, 1997. – 228 s.
6. Służba życiu, Wychowanie do życia w rodzinie. Zeszyty problemowe, nr 1/2002
7. Sowiński A.J. System wychowawczy szkoły // Wychowawca. – 1999. — № 9. — S. 18.
8. Wychowawca. Miesięcznik nauczycieli i wychowawców katolickich, Nr 1 (97), Kraków, styczeń 2001.